

Komision

- **K O M I S I O N**

- **I - POJAM I ZAKLJUČIVANJE KOMISIONOG POSLA**

- **1. Pojam komisionog posla**

- Komision je takav privredni posao u kome se jedna strana obavezuje da će izvršiti neki privredni pravni posao u svoje ime a za račun druge strane, a druga će joj strana za to platiti. “Ugovorom o komisionu obavezuje se komisionar da za naknadu (proviziju) obavi u svoje ime i za račun komitenta jedan ili više poslova koje mu povjerava komitent” (član 771 ZOO). Sličnu, mada užu, definiciju sadrži i član 15. Zakona o trgovini (Sl.n. FBiH, 2/95): “Ugovorom o komisionu smatra se naročito prodaja ili kupovina robe u svoje ime, a za račun komitenta”. Po svojoj pravnoj prirodi, ugovor o komisionu je ugovor o nalogu (član 772 ZOO). Stoga se na njega primjenjuju odredbe ZOO naloga (član 749 - 770), “ako pravilima o komisionu nije drugačije određeno” (član 772 ZOO). Prema sistematizaciji Zakona o trgovini, komision pripada trgovinskim uslugama (član 11).
- Komision su usvojila sva moderna prava. U savremenim sistemima ovaj posao ima sličnu pravnu i ekonomsku fizionomiju. Prava i dužnosti stranaka povodom ovoga posla su u kontinentalnim sistemima više ili manje jednako regulisana. U anglosaksonskim porecima ovaj posao se pojavljuje u pravnom obliku prikrivene agencije (undisclosed agency).

- Strane koje učestvuju u ugovoru o komisionu zovu se komitent i komisionar. Komitent je lice koje ovlašćuje drugu stranu da za njegov račun izvrši povjereni posao. Komisionar je lice koje prima i izvršava komitentov nalog i s trećim licem zaključuje naređeni mu privredni posao u svoje ime, a za račun komitenta. Komisionim poslovima, pored privrednih subjekata kojima je to osnovna djelatnost, redovno se bave trgovinske organizacije. Sam posao koji komitent naređuje da bude obavljen, u stvari, privredni posao koji zaključuje komisionar s trećim licem, naziva se u poslovnom svijetu komisijom.
- Za komisione poslove karakteristično je što ih komisionar obavlja u svoje ime. Tako, kod komisione prodaje komisionar prodaje stvar kao svoju; kad kupuje robu, kupuje je u vlastito ime, dakle, kao da je sebi kupuje, on plaća u svoje ime. U inkaso komisiji se njemu vrše uplate. Komisionar obavlja povjereni mu posao kao svoj i radi u vlastito ime. Prema trećim licima s kojima sklapa povjereni mu posao, komisionar, iz tog posla, stiče prava i obaveze. Treće lice kao stranka u komisiji zna samo za njega, on je ugovorna strana, njemu se izvršava obaveza i on odgovara za izvršenje posla. Za to treće lice odnos između komisionara i komitenta je u principu irelevantan. Za komisione poslove je karakteristično i to što ih komisionar obavlja za račun komitentov, što rezultati komisije pripadaju komitentu.

- Iako je komisija pravni posao komisionara sa trećim licem, jer on sklapa posao sa trećim licem u svoje ime, sa poslovnog stanovišta to je posao komitenta; privredni rezultati posla su komitentovi, jer komisionar sklapa posao za njegov račun.
- Prema dosad izloženome, komisioni posao se sastoji u ovome: komitent zaključuje ugovor sa komisionarom. Tim ugovorom mu daje nalog, povjerava komisionaru da za njega obavi neki privredni posao, npr. prodaju ili kupovinu, odnosno neki drugi posao u zemljama gdje je to pravno moguće. Komisionar izvršava taj nalog - obavlja povjereni mu posao i polaže o tome račun komitentu kao svome nalogodavcu, a komitent mu za tu uslugu isplaćuje proviziju. Dakle, u ovom privrednom poslu postoje tri subjekta i dva ugovora. Jedan je ugovor između komitenta i komisionara, i drugi je ugovor između komisionara i trećeg lica, koji se sklapa u cilju izvršenja prvog ugovora (naloga komitentovog). Rezultati drugog ugovora pripadaju komitentu. Postojanje tri subjekta znači mogućnost uspostavljanja tri grupe odnosa. Neposredan odnos između komitenta i trećeg lica nastaje onda kada komisionar na zahtjev komitenta (član 779) ili samostalno otkrije komitentu ličnost trećeg i prenesena prava koja prema trećem ima (član 787).

- Kad se radi o međusobnim odnosima stranaka koje učestvuju u jednom komisionom poslu - komitent, komisionar, treće lice, onda je interesantno i od praktičnog značaja i pitanje svojine nad stvari koja je predmet komisione prodaje ili kupovine. Kod komisione prodaje komitent ostaje vlasnik stvari sve do njene isporuke trećem licu. Kod komisione kupovine pitanje je sporno: po jednim, svojinu na kupljenoj stvari stiče komisionar, jer on u poslu s trećim licem nastupa u svoje ime. Između komitenta i komisionara postoji u pogledu te stvari samo obligacioni odnos, u kome je komisionar dužan da prenese svojinu na komitenta i da mu preda stvar. Po drugima, svojina odmah po prijemu isporuke prelazi na komitenta. U slučaju stečaja komisionara, po prvom shvatanju, stvar ulazi u stečajnu masu, pošto je u svojini komisionarevoj. Komitent bi ulazio u konkurenciju s ostalim povjeriocima. Po drugom gledištu komitent polaže izlučno pravo na stvar. Zakon o obligacionim odnosima je prihvatio drugo gledište.

- Pravo svojine na stvari koja je data u komisijon ostaje komitentovo, kao što komitent i stiče to pravo čim komisijonar nabavi stvar za njega. Stoga, povjerioci komisijonara ne mogu, radi naplate svojih potraživanja, preduzimati mjere izvršenja na pravima i stvarima koje je komisijonar stekao izvršavajući nalog komitenta. Takve mjere ne mogu preduzimati uopšte, pa ni u slučaju komisijonarevog stečaja. Naime, jeste komisijonar radio u svoje ime, ali nije radio za svoj račun, nego za račun komitenta, a to znači da su te stvari i prava komitentova. Stoga, u slučaju stečaja komisijonara, komitent ima izlučno pravo iz stečajne mase stvari, kako onih koje je predao komisijonaru radi prodaje za njegov račun tako i onih koje je komisijonar nabavio za njega. Iz istih razloga komitent može zahtijevati od trećeg lica, kome je komisijonar predao stvar, da cijenu plati njemu, a ne u stečajnu masu (član 789 ZOO). Nadalje, povjerioci komisijonarevi ne mogu radi naplate svojih potraživanja preduzimati mjere izvršenja na pravima i stvarima njegovih komitenata. Izuzetno, oni to mogu činiti ako se potraživanje odnosi na posao sklopljen povodom tih stvari i prava. Dakle, samo ako su potraživanja nastala u vezi sa sticanjem tih prava i stvari (čl. 788 ZOO).

- Za praksu je značajno i pitanje ko je prodavac? Jer, prodavac odgovara ako na prodatoj stvari postoji neko pravo trećeg lica, uslijed koga se isključuje, ili ograničava ili umanjuje kupčevo pravo (pravni nedostatak). Naše pravo nema direktne odredbe koja bi ovaj slučaj rješavala. Jasno je da odgovornost za pravne nedostatke treba da leži na komitentu, jer se komisionar ne upušta u ispitivanje svojine stvari koja mu se predaje na prodaju. Stoga će komisionar, kada mu se kupac obrati tražeći njegovu zaštitu protiv zahtjeva trećeg lica koje polaže pravo na stvar, pozvati komitenta da odnos raščisti i stvar oslobodi od prava ili ma kakvog zahtjeva trećeg lica, odnosno naknadi štetu.
- Kod komisione prodaje sporno je pitanje odgovornosti za evikciju, ako je komisionar primio na prodaju stvar od nekoga ko nije njen sopstvenik i prodao je. Kad se pojavi sopstvenik stvari i po svom pravu svojine zahtijeva od kupca da mu stvar preda, hoće li tom kupcu odgovarati komisionar od koga je stvar kupljena, ili komitent koji se pred komisionarom pojavio kao njen sopstvenik? Za pravne mane, znači za svojinu stvari, odgovarao bi komitent. Komisionar prodaje njegovu stvar, iako je prodaje u svoje ime. Nasuprot takvom shvatanju stoji činjenica da se odnos komitenta i komisionara ne tiče trećeg lica koje kupuje stvar od komisionara i s njim stupa u pravni odnos. Prema tome trećem licu bi za pravne mane odgovarao komisionar. Treba usvojiti prvo shvatanje. Ono odražava faktičko stanje, više odgovara zahtjevu pravičnosti i bolje je uklopljeno u rješenje ZOO o odnosima povodom stečaja komisionara.

- Ugovor o komisionu može se sklopiti i na određeno vrijeme, odnosno nalog komitentov može glasiti na određeni rok (“prodajte ili kupite robu do 1. decembra t.g.”; “u roku od tri mjeseca od danas” i sl.). Komisionar, takođe, može ugovoriti rok u svoju korist tako da komitent ne može povući stvar, ili ne može povući nalog za kupovinu, tj. ne može jednostrano raskinuti ugovor do određenog roka, pošto je, po svojoj prirodi, ovaj ugovor fiducijaran. Posao se zasniva na povjerenju poslovnih partnera. Komitent ima uvijek pravo da traži povraćaj stvari datih u komisionu prodaju - dok još nisu prodate, odnosno može tražiti povraćaj iznosa koji je dao za kupovinu - dok stvar nije kupljena. Stoji njegova obaveza da u tom slučaju komisionaru naknadi troškove.

- **2. Zaključivanje ugovora**

- Ugovor o komisionu je, po pravilu, konsenzualan i neformalan, pa za njegovo zaključivanje važe sve opšte norme o ovakvim ugovorima. Ugovorni odnos može se zasnovati ponudom i prihvatom, nalogom i konkludentnim radnjama. Među privrednim organizacijama kojima komisioni posao ne spada u privrednu djelatnost nalog za komisiju se rjeđe upotrebljava. Posao se tada, obično sklapa individualnom ponudom i njenim prihvatom. Nalogom se posao zaključuje sa komisionarom kome je taj posao profesija, a ne i sa onim pravnim subjektom koji se komisionim poslom bavi kao sporednom djelatnošću. Za nalog se, u našem pravu, ne traži određena forma. Nalog se može dati: pismeno, usmeno, telegramom, telefonom, na sve načine na koje se može sklapati neformalan ugovor. Nalog se smatra prihvaćenim ako ga komisionar ne odbije “odmah” (član 32, st. 3 ZOO), odnosno “bez odgađanja” (član 750 ZOO). Navedeni izrazi predstavljaju pravne standarde, pa se njihovo značenje utvrđuje prema okolnostima konkretnog slučaja. Ako komisionar nalog ne odbije bez odlaganja, odgovara za štetu koju potencijalni komitent trpi zbog ovog zadocnjenja (član 750 ZOO).

- U teoriji ne postoji jedinstveno shvatanje o tome da li je za zaključenje ugovora o komisionoj prodaji potrebno da se preda stvar koju treba da proda komisionar. Po jednim je potrebna predaja stvari komisionaru, pa bi ovo bio realan ugovor. Drugo je mišljenje da je ugovor o komisionu uopšte, pa i ugovor o komisionoj prodaji konsenzualan. Predaja stvari koju treba prodati nije uslov za ugovor, nego obaveza iz ugovora. Ovo je načelno stanovište i Zakona o obligacionim odnosima. No, pravnu prirodu radnji predaje i prijema treba cijeliti prema uslovima u kojima se vrši. Ako izričita ponuda i prihvatanje nisu dati, ili ako im nalog ne prethodi, onda predaja i prijem stvari, odnosno novca dobijaju svojstva konkludentnih činidbi kojima se sklapa ugovor o prodajnom, odnosno kupovnom komisionu.

- **II - BITNI ELEMENTI**

- **1. Ličnost komisionara**

- Iz načela samostalnosti proizlazi da poslovni subjekt, sam i slobodno, odlučuje da li će se baviti vršenjem jedne ili više usluga, u kom obimu, pod kojim će uslovima pružati svoje usluge i u kom će organizacijskom obliku poslovati. Izloženo opšte rješenje važi i za komisionu djelatnost. Obavljanje privrednih poslova u svoje ime, a za tuđi račun, mora biti uneseno u sudski registar.
- Iz izlaganja o pojmu posla vidljivo je da komitent prenosi na komisionara više pravnih nego ekonomskih ovlaštenja. Davanje komisionaru i ovlaštenja da robu proda kao svoju - u svoje ime, odnosno da tuđim novcem nabavi robu kao kupac, pokazuje da komitent ima posebno povjerenje u komisionara. To ugovorom o komisionu daje osobine fiducijarnog pravnog posla, a ličnosti komisionara svojstvo bitnog elementa ugovora. Ugovor o komisionu je, dakle, posao intuitu personae. Zato komisionar mora nalog izvršiti lično (član 753 ZOO).

- Komisionar igra ulogu ekonomskog posrednika u prometu robe. Međutim, on nije posrednik u pravno-tehničkom smislu. Ne posreduje između stranaka da bi ih doveo u vezu da sklope posao, nego on sam zaključuje ugovor sa komitentom i drugi ugovor sa trećim licem, da bi izvršio prvi ugovor sklopljen sa komitentom. Komisionar ne igra ulogu zastupnika. Sa trećim licem se pravno angažuje, kako je već rečeno, samo komisionar. Pošto on posao obavlja za račun komitenta, sav efekat koji se u ekonomskom pogledu postigne tim poslom pripada komitentu. Pravna veza po tom poslu postoji samo između komisionara i trećeg lica i stoga se obaveze i prava zasnivaju samo između komisionara i trećih lica, a ne između komitenta i tih trećih lica. Kod zastupstva je obratno: sva prava i obaveze iz posla koji zaključi zastupnik za zastupanog tiču se zastupanog nalogodavca i trećeg lica.

- **2. Predmet**

- Predmet ugovora je pravni posao koji jedna stranka (komitent) povjerava drugoj (komisionaru) da ga obavi za njen račun. Privredni posao koji komisionar preuzima da završi za račun komitenta može biti različit: najčešće, to je prodaja neke komitentove stvari, pa kupovina za račun komitenta, a može biti i plaćanje za račun komitenta, špedicija, transport itd. Predmet komisiona može biti i izdavanje mjenice.
- Predmet ugovora može se sastojati od jednog ili više, bilo istorodnih, bilo raznorodnih poslova. Poslovi mogu biti ograničeni rokom ili, pak, mogu biti trajni. Bez obzira na obilježja predmeta, komisionar mora naložene poslove da “obavi” (član 771). On, dakle, ugovorom preuzima na sebe obavezu rezultata.

- **3. Cijena**

- Treći bitni element ovoga ugovora je cijena. Komisionar obavlja povjereni mu posao uz naknadu koja se kod ovog posla naziva provizijom. Pošto je ovo privredni posao, komisionaru pripada provizija i kad je posebno ne ugovori (član 771 ZOO). To je i inače karakteristično za ugovore poslovnog prava.
- Iznos provizije se obično ugovara, bilo procentualno prema vrijednosti posla, ili paušalno, u jednom iznosu. Ako iznos provizije nije ugovoren, u većini zemalja, plaća se prema običaju koji važi za tu granu u mjestu u kome je komisionarevo sjedište. ZOO je prihvatio drugačije rješenje za ovaj slučaj. Po Zakonu, ako iznos naknade nije određen ugovorom ili tarifom, komisionaru pripada naknada prema obavljenom poslu i poslovnom rezultatu (član 783). Kada je naknada komisionara pretjerano velika, kada nije srazmjerna obavljenom poslu i rezultatu, komitent može zahtijevati da sud snizi naknadu na pravičan iznos. Komisionar nema ovo pravo ako je ugovorena naknada nesrazmjerno niska u odnosu na trud koji on mora da uloži pri izvršavanju ugovora.

- **III - OBAVEZE STRANAKA**
- **1. Obaveze komisionara**
- **1.1. Postupanje po nalogu**
- Osnovna komisionareva obaveza je da zaključi posao s trećim licem u svoje ime, a za račun komitenta, svoga nalogodavca; da postupi po nalogu. Pod “nalogom” u ovom kontekstu podrazumijevamo sadržaj odnosa u koji stranke stupaju ugovorom. Pošto je ovaj odnos bitno određen karakterističnom obavezom komisionara, “nalog” označava i način na koji komisionar treba da u svoje ime, a za račun komitenta dâ pravno relevantnu izjavu volje. Zavisno od okolnosti u kojima se pojavljuje, termin “nalog” može imati i druga značenja. To su: ponuda, prihvata i dokument koji se tiče komisionog posla.

- Nalog može biti opštiji: širi, kada komitent ostavlja komisionaru veću slobodu izbora i kretanja u pogledu ostvarivanja povjerenog mu posla (fakultativni nalog). On, dalje, može biti i potpuno određen, kada komitent ne dozvoljava mogućnost slobodnog izbora i djelovanja komisionaru, kad komisionar valja da postupi onako kako glasi nalog. Tada se mora pridržavati komitentovih uputstava i naređenja i nema elastičnosti u ostvarenju povjerenog mu posla (imperativni, naređujući nalog). Napokon, nalog može biti nešto uopšteniji, može komitent dati uputstva kako će komisionar postupiti, ali data uputstva nisu čvrsta i dozvoljavaju komisionaru da od njih unekoliko odstupa, ako smatra da je to u interesu komitenta (demonstrativni ili indikativni nalog). Ponekad se iz sadržine naloga ne može sigurno i tačno zaključiti o kakvoj se vrsti naloga radi, jer komitent nije precizan u izražavanju. Pravilo je da se u slučaju sumnje uzima da se radi o demonstrativnom nalogu, jer, kako se vidi, on predstavlja srednje rješenje.

- Komitent može narediti da se stvar, odnosno usluga, proda ili kupi po tačno određenoj cijeni, ili može dati gornju i donju granicu cijene, najnižu i najvišu, ili samo najnižu ili samo najvišu cijenu. Takvi nalozi nazivaju se limitnim, limitiranim, limitativnim. Ako komitent nije odredio nikakvu cijenu, smatra se da je prepustio komisionaru da proda, odnosno kupi robu po cijeni koju on nađe za shodno. Neki nazivaju i imperativni nalog limitiranim, jer komitent je ograničio komisionara, nije mu dao slobodu ne samo u pogledu cijene nego i u pogledu ostalih uslova. Razlikovanje u pogledu širine ovlašćenja koje komitent daje nalogom komisionaru ima značaj za odgovornost komisionara.
- Kod komisionara sa imperativnim nalogom, kao i kod limitativnih naloga, komitent može ne priznati, odbiti posao, ako se komisionar nije držao naloga. Pored toga, komitent je ovlašten na naknadu štete. Uslov za vršenje ovih prava jeste obavještanje o odbijanju prihvatanja sklopljenog posla, koje komitent mora dati “odmah” (član 773). Ipak, kod limitativnih naloga komisionar može ponuditi da naknadi razliku između limitirane i postignute cijene, a komitent je tada dužan prihvatiti rezultat posla (član 773). Neka prava dozvoljavaju komisionaru da dokazuje, u slučaju kad proda robu po nižoj cijeni od limitirane, da robu nije mogao prodati po određenoj cijeni i da je cijena kakvu je postigao, ipak, u interesu komitenta. Ako to dokaže, komitent je dužan prihvatiti rezultat posla.

- Kod demonstrativnog naloga, komisionar može odstupati od datog mu naloga kada smatra da je to u interesu komitenta. Čak se smatra da je to njegova dužnost, jer mora štiti interese komitenta. Ako za to ima vremena, i kod limitiranog i kod demonstrativnog naloga, komisionar treba, najprije, da obavijesti komitenta o namjeri i potrebi da odstupa od primljenih uputstava. Smisao fakultativnog naloga je upravo u tome da komisionar uradi kako smatra da je najbolje u interesu komitenta; tu stvarno i nema uputstava i komisionar se nema čega pridržavati, osim onoga što je kao najvažnije sadržano u nalogu.
- Komisionar mora nalog, bez obzira na vrstu, izvršiti lično, sam. Povjeriti ispunjenje naloga drugome, potkomisionaru, može ukoliko je to ugovoreno, kada komitent naknadno da dozvolu, “te ako je na to primoran okolnostima” (član 753). Smatraće se da je komisionar prisiljen da uzme potkomisionara bez odobrenja komitenta, onda kada ne može na drugi način da sačuva interese svoga nalogodavca. Bez obzira na okolnosti, odgovara za izbor zamjenika i uputstva koja mu je dao. Za rad potkomisionara ne odgovara. Prilikom izvršavanja naloga, komisionar mora djelovati pošteno i savjesno, pažnjom dobrog privrednika i uz stalno uvažavanje interesa svoga komitenta.

- **1.2. Obavještavanje o poslu**

- Komisionar je obavezan da u toku posla obavještava komitenta na njegov zahtjev. Ako je potrebno, komisionar je dužan da obavještava komitenta o relevantnim momentima posla i kad to komitent ne traži. Naročito kad se situacija na tržištu mijenja i kad je vjerovatno da bi uslijed drukčijih okolnosti i uslova komitent mogao izmijeniti nalog. Komisionar je dužan da ga obavijesti o takvoj situaciji. Ovo je posebno važno kod trajnijeg poslovnog odnosa s obzirom da se cijene i drugi uslovi mijenjaju.
- Po našem pravu, komisionar je dužan da daje podatke o tome s kim je zaključio posao za račun komitenta (član 779). Teorijsko opravdanje našlo se u činjenici da komisionar kao nalogoprimac radi za račun komitenta. Praktično posmatrano, razlozi za ovakav stav leže u poslovanju dokumentima iz kojih komitent prije ili kasnije može utvrditi ličnost trećeg. Neka prava ne zauzimaju navedeno stanovište i ne smatraju obavezom komisionara da saopštava komitentu s kim je sklopio posao. Razlog je u tome što je komisionarova odgovornost vezana za izvršenje posla povjerenog u nalogu (obaveza rezultata), a s kim će stupiti u poslovnu vezu ne tiče se komitenta. Takav stav je prihvaćen ne iz pravnih, nego iz poslovnih razloga. Komisionar, naime, djeluje profesionalno. On stvara svoje poslovne veze, a upravo mu širina i rasprostranjenost tih veza omogućuju da zaključuje veći broj poslova, što znači i veću proviziju i veći dobitak.

- Ako bi bio dužan da komitentu daje obavještenja o trećem licu s kojim je zaključio posao, mogao bi biti komisionarov interes okrnjen. Uбудućе, povodom novih poslova, njegov dotadašnji komitent bi mogao sam stupiti u poslovni odnos sa poznatim trećim licem. Stoga, podaci o trećem licu u ovom konceptu imaju karakter poslovne tajne komisionara.
- Ako bi stvar koja mu je povjerena na prodaju mogla izgubiti od svoje vrijednosti, bilo zbog svojih svojstava, bilo zbog uticaja spoljnih činilaca, ili ma iz kojih drugih uzroka, komisionar je dužan obavijestiti komitenta o tim promjenama na stvari i tražiti uputstva. Ne dobije li na vrijeme uputstva šta će činiti sa stvari, a postoji opasnost da ona bude znatnije oštećena, dužan je stvar prodati kao dobar privrednik na najpogodniji način (član 778). Obaveza obavještavanja postoji i onda kada komisionar prilikom preuzimanja robe koju mu je uputio komitent, utvrdi da je ona oštećena. Sadržaj ove dužnosti su dva podatka: datum prispjeća i opis vidljivog nedostatka ili manjka. Komisionar odgovara za štetu koja nastane neizvršenjem ili neurednim izvršenjem ove dužnosti (član 777).

- **1.3. Zaštita komitentovih interesa**
- Pored dužnosti obavještanja o nedostacima, komisionar je obavezan na drugi način štiti interese komitenta. Kao privrednik, čiji je odnos prema komitentu zasnovan na povjerenju, a kome je zanimanje sklapanje poslova za račun svojih komitenata, komisionar je dužan u svakom pogledu i u svakoj prilici čuvati interese svoga nalogodavca. U praksi, ova obaveza ima višestruke pravne oblike. Tako je komisionar dužan preduzimati sve mjere radi očuvanja komitentovih prava prema špediteru, vozaru i skladištaru, i uopšte prema odgovornom licu. Dužan je da utvrđuje kvalitet, količinu i stanje pakovanja. Mora da preduzima mjere ako se pokažu mane na stvari, osigura dokaze o stanju stvari, uloži prigovore i slično.

- **1.4. Čuvanje stvari**

- Komisionar je obavezan da brižljivo, pažnjom dobrog privrednika čuva stvar (član 776). Stvar koja se nalazi kod njega, bilo što mu je povjerena na prodaju, bilo što je tu stvar kupio za komitenta, komisionar je dužan čuvati i preduzimati sve mjere radi njene zaštite. Tu se podrazumijeva i obaveza da stvar osigura, ako je osiguravanje obavezno, ako je tako naredio komitent, ako je takav običaj za tu vrstu stvari, ili ako je to uobičajeno u poslovnim odnosima komisionara sa komitentima.
- Iz obaveze čuvanja povjerene stvari proističu odgovornosti komisionara za štetu koja bi nastala na toj stvari. Odgovornosti se oslobađa samo ako dokaže da se ta šteta nije mogla otkloniti i pored njegove naročite pažnje. Znači, za ocjenu komisionareve odgovornosti uzima se u obzir posebna pažnja. Međutim, ako stvar nije osigurao, a bio je na to obavezan nalogom ili zakonom, odgovara i za slučajnu propast i slučajno oštećenje stvari (član 776).

- **1.5. Predaja rezultata posla**

- Komisionar je obavezan da “bez nepotrebnog odgađanja” preda rezultat posla i položi račun o svome djelovanju (član 780). Ispunjenjem ove obaveze upravo se postiže cilj posla. Posao je sklopljen za račun komitenta i ono što je postignuto, ekonomski rezultat posla, pripada komitentu, pa mu je to komisionar dužan predati. Šta će to biti - zavisi od prirode posla i ugovora. Tako će komisionar predati komitentu iznos koji je primio na ime cijene za prodatu stvar, ako se radilo o komisionoj prodaji; prenijeti na njega potraživanja prema trećem licu, ako je, npr., stvar prodana na kredit; predati mu stvar koju je nabavio zajedno sa dokumentima uz stvar, itd.
- Interesantno je pitanje kome pripada višak rezultata posla ako komisionar u izvršenju naloga uspije da završi posao uz povoljnije uslove, sa povoljnijim rezultatom nego što je glasila dispozicija (npr.: proda stvar skuplje, kupi je jeftinije, proda je uz neke druge povoljnije uslove i sl.). Kako se posao izvršava za račun komitenta, sve koristi iz posla pripadaju komitentu. Stoga je komisionar dužan predati i višak iznad cijene ili stvari, ili bolju stvar, itd. Nikakve neposredne koristi iz posla ne može imati komisionar. Njegova je korist u proviziji (član 773).

- Isto je tako interesantno i pitanje da li komisionar može prodati povjerenu mu robu na kredit, odnosno da li može davati avans trećem licu za stvar koju kupuje za račun komitenta, ako o tome nema dispozicije u nalogu. Pravilo je da ne može i da te radnje, preuzima na svoj rizik. Komitentu mora predati čist posao, završen onako kako glasi nalog. Komisionar je dužan da isplati komitentu cio iznos prodajne cijene, bez obzira što je on dao stvar na kredit ili na otplatu u ratama. Jasno je da komitent može naknadno odobriti postupak komisionaru. Međutim, za one vrste poslova, odnosno za prodaju i kupovinu onih stvari za koje je takav način rada uobičajen, smatra se da komisionar može davati avans i prodati ih na kredit, ako nema naloga da tako ne uradi.
- Pored predaje rezultata posla, komisionar je dužan da, pošto završi posao, položi račun komitentu, da mu obezbijedi podatke potrebne za ocjenu rezultata posla i da preda dokumenta, vrati ostatak neprodatih stvari kod komisije prodaje, a neutrošeni novac kod komisije kupovine.

- **1.6. Čuvanje poslovne tajne**
- Komisionar nije ovlašten da trećim licima daje obavještenja i podatke o poslovima koje je zaključio sa svojim komitentima, kao ni o činjenicama, okolnostima, uslovima i odnosima koje je saznao u izvršenju tih poslova. Sve to treba uzeti kao poslovnu tajnu.
- Obaveza čuvanja poslovne tajne je trajna. Ona postoji ne samo za vrijeme izvršenja ugovora nego i po njegovom ispunjenju.

- **2. Obaveze komitenta**
- **2.1. Davanje sredstava za izvršenje naloga i avansa**
- Komitent je dužan da komisionaru da sredstva za izvršenje naloga. Prema prirodi posla, komitent će biti dužan da komisionaru da robu ili stvari, ako se radi o komisionoj prodaji ili transportu, ili će mu dati novac radi neke isplate. Nasuprot ovoj dužnosti komitenta stoji nasuprot obaveza komisionara da primljena sredstva upotrijebi samo u svrhu za koju su mu data.
- Kad se radi o davanju novca za obavljanje posla, Zakon ne predviđa da je komitent dužan predujmiti komisionaru potrebna sredstva za obavljanje povjerenog mu posla. Davanje avansa komisionaru mora se izričito ugovoriti (član 785).

- **2.2. Plaćanje naknade (provizije)**

- Komitent je dužan isplatiti komisionaru naknadu, odnosno proviziju prema ugovoru ili odluci suda. Obaveza plaćanja postoji i kada nije izričito ugovorena.
- Provizija pripada komisionaru tek kad obavi posao; kad izvrši komitentov nalog i postigne rezultat, koji je od njega komitent tražio ugovorom. Kada će se posao smatrati završenim zavisi od toga kako glasi konkretan komitentov nalog. Bitno je da je došlo do ugovorenog rezultata, jer ovdje se rad nagrađuje tek kada je doveo do uspjeha. Izuzetno, komisionar ima pravo da zahtijeva punu proviziju i onda kada je u izvršenju posla bio “spriječen nekim uzrokom za koji odgovara komitent” (član 782). Kad se posao ne izvrši zbog uzroka za koje ne odgovaraju ni komisionar ni komitent, komisionar, ipak, ima pravo na odgovarajuću naknadu. “Odgovarajuća naknada” ne predstavlja proviziju od posla, nego naknada za trud. Njena visina se određuje prema okolnostima konkretnog slučaja.

- Ako je ugovoreno da komisionar postupno izvršava posao - data je, npr., veća količina robe u komisiju da se prodaje prema potrebama potrošača, ili je ugovoreno da komisionar otkupljuje u vrijeme sezone poljoprivredne proizvode za račun komitenta - komisionar ima pravo da traži srazmjeran dio naknade poslije svakog djelimičnog izvršenja posla (član 782).
- Može se desiti da komisionar primi nalog od dvojice svojih komitenata za isti posao - jedan mu, npr., daje robu i nalog za prodaju, a drugi mu daje nalog za kupovinu baš te robe - pa jednim poslom udovolji nalogima obojice komitenata. Tada mu pripada provizija od obojice komitenata.
- “Komisionar koji je nevjerno postupio prema komitentu nema pravo na naknadu” (član 782). Nevjernim postupanjem smatra se djelovanje na štetu komitenta koje je istovremeno u suprotnosti sa principom poštenja i savjesnosti. Pošto se niko ne može pozivati na svoju nesavjesnost, komisionar u ovom slučaju nema pravo na naknadu za uloženi trud.

- **2.3. Troškovi**

- Komitent je dužan da komisionaru naknadi troškove koji prelaze okvir njegove režije. Dakle, ne sve troškove, jer je jedan dio troškova poslovanja sadržan u proviziji. Sve troškove i izdatke komisionara u vezi sa povjerenim poslom, koji prelaze obim normalnih troškova poslovanja komitent je dužan da mu naknadi. Za ocjenu da li je trebalo učiniti izdatke nije važno je li svaki konkretni izdatak i trošak komisionara, donio korist komitentu, odnosno jesu li otklonili štetu od povjerene mu stvari, nego je odlučno da je taj izdatak bilo potrebno ili korisno učiniti za taj posao. Takvi su troškovi i izdaci naročito: vozarina, ležarina, premije za osiguranje, otklanjanje mana, vještačenje, sortiranje, pakovanje, utovar, itd.
- I onda kada komisionar vrši neke usluge svojim sredstvima (npr. prevoz, uskladištenje i sl.), ima pravo na naknadu troškova. Komisionar ima pravo i na kamatu na troškove od dana kada su oni učinjeni (član 748). Kada bez svoje krivice ne uspije da izvrši nalog komisionara, takođe ima pravo na naknadu troškova.

- **2.4. Trpljenje komisionarevih prava zaloge, pridržaja i prvenstvene naplate**
- Na robi, odnosno stvarima koje se nalaze u njegovom posjedu komisionar ima pravo zaloge i pridržaja za sva potraživanja koja proističu iz komisionih poslova (član 786). Pravo zaloge ima i na stvarima koje se nalaze kod njega i na stvarima koje drži neko drugi za njega, kao i na onima za koje ima ispravu na osnovu koje može raspolagati tim stvarima. Komisionar može zadržati robu ili stvari komitentove, dok mu komitent ne isplati proviziju i naknadi ostale troškove. Može, takođe, s tim stvarima i s robom postupati kao založni povjerilac, i to založni povjerilac po trgovinskom, odnosno poslovnom pravu, koje daje šira ovlaštenja i uprošćava proceduru za prodaju založene stvari. Iz dobivene cijene, bilo da se radi o cijeni koju je primio za prodatu stvar, ili za prodatu zalogu, komisionar prvenstveno podmiruje svoja potraživanja prije ostalih komitentovih povjerilaca, a ostatak predaje komitentu.
- Pravo pridržaja i zaloge pripada komisionaru za obezbjeđenje potraživanja iz svih komisionih poslova koje je obavljao za komitenta, a ne samo iz posljednjeg posla na osnovu koga se u njegovim rukama nalazi roba, odnosno stvari ili novac. Obezbjeđuju se, dakle, potraživanja po tekućem računu (komercijalni koneksitet). Jasno je da mu to pravo pripada i za potraživanja iz zajmova i predujmova koje je dao komitentu.

- **2.5. Prihvatanje komisionara kao saugovarača u komisiji**

- Postavlja se pitanje da li komisionar može stupiti u odnos kao saugovarač u povjerenoj mu komisiji, tj. može li prodati komitentu svoju stvar, ili sam kupiti stvar koja mu je data u komisiju prodaju. Načelno, to se ne bi moglo dozvoliti, jer bi tada komisionar mogao oštetiti komitenta dajući prvenstvo svojim interesima.
- Naime, u sukobu su očigledno interesi komisionara i komitenta, ono što je povoljno za komisionara (prodaja svoje stvari po višoj cijeni, kupovina komitentove stvari po nižoj cijeni) nije povoljno za komitenta, i obratno. Može se očekivati da će komisionar dati prevagu svojim interesima.
- Da bi zaštitio interese komitenta, naš Zakon o obligacionim odnosima dopušta komisionaru da bude saugovarač u komisiji samo na osnovu sporazuma sa komitentom (član 775). Iako ova obaveza komitenta ima isključivo ugovorni karakter, ipak su neki njeni modaliteti uređeni zakonom. Cijena po kojoj komisionar kupuje ili prodaje robu je tržišna ili berzanska cijena u vrijeme izvršenja posla, tj. onoga dana u kome je roba kupljena, odnosno prodana. Ako se te cijene ne bi slagale sa cijenama iz naloga, komisionar plaća cijenu koja je manja onda kada prodaje robu, a plaća cijenu koja je veća onda kada kupuje robu.
- I kad je saugovarač u komisiji, komisionar ima pravo na proviziju za obavljeni posao. Režim troškova, takođe, nije promijenjen, pa ih komitent duguje u mjeri na koju ukazuju okolnosti konkretnog posla.

- **IV - ODGOVORNOST STRANAKA**

- **1. Odgovornost komisionara**

- Administrativno-pravna i kaznena odgovornost komisionara određena je različitim vrstama propisa za pojedine propuste za koje odgovaraju i drugi poslovni subjekti.
- Imovinska odgovornost komisionara je podvrgnuta opštim pravilima obligacionog prava za slučajeve neispunjenja, odnosno neurednog ispunjenja ugovornih obaveza. Odgovornost je subjektivna, jer se odnosi na nenovčane obaveze. Konkretizacija ovih pravila je posebno istaknuta za pojedine situacije koje se tiču isključivo komisiona, ili za one u kojima se primjenjuju pravila o ugovoru o nalogu kao supsidijaran izvor.
- U prvu grupu spadaju sljedeći slučajevi neispunjenja ugovora. Tu je na prvom mjestu sklapanje posla pod uslovima koji su nepovoljniji od naloženih (član 773), što povlači obavezu plaćanja razlike i naknade ostale štete. Zatim slijede: prodaja robe osobi za čiju je prezaduženost komisionar znao ili morao znati (član 774); propust pažnje dobrog privrednika pri čuvanju robe komitenta (član 776); propuštanje pregleda i obavještanja o utvrđenim nedostacima poslane robe (član 777), te izostanak ispunjenja ugovora od strane trećeg lica kod komisiona star del credere (član 781).

- U drugu skupinu spadaju dva slučaja odgovornosti nalogoprimca. Prvi je upotreba komitentovog novca za sopstvene svrhe (član 756). Bilo da se radi o upotrebi novca dobijenog za plaćanje, bilo novca dobijenog po osnovu prodate robe ili usluge, komisionar je dužan platiti “kamatu po najvišoj dopuštenoj ugovorenoj stopi” računajući od dana prijema, odnosno od dana kada je komitentu trebalo novac predati. Druga situacija postoji onda kada je izvršenje posla povjereno nekolicini komisionara istim nalogom. Ako ništa suprotno nije izričito dogovoreno, ovi komisionari odgovaraju solidarno za ispunjenje naloga (član 757).

- **2. Odgovornost komitenta**
- Slučajevi imovinske odgovornosti komitenta nisu posebno istaknuti u Zakonu o obligacionim odnosima. Stoga se njegova odgovornost ravna prema opštim pravilima obligacionog prava. Supsidijarna pravila o nalogu donekle modifikuju ova rješenja.
- Najprije, komitent je dužan komisionaru naknaditi one štete koje je ovaj pretrpio u izvršenju naloga bez svoje krivice (član 760). I drugo, primjenjivaće se poglavito pravila o odgovornosti za neispunjenje novčanih obaveza. A to znači da će odgovornost komitenta ovdje biti objektivna.

- **V - POSEBNE VRSTE KOMISIONA**
- **1. Jamstvo za ispunjenje obaveze trećeg (komision star del credere)**
- Komisionar ne odgovara ako ne zaključi ugovor ili ne obavi drugi pravni posao koji mu je naložen. Jedina posljedica ovog propusta jeste nemogućnost ostvarivanja prava na naknadu (proviziju). Isto tako, komisionar ne odgovara ako je stvar kupio, odnosno prodao uz neke uslove na koje je komitent pristao. Takođe, ne garantuje da će treće lice, od koga se stvar kupuje, odnosno kome se stvar prodaje, uredno ispuniti ugovor. Ako je brižljivo postupao pri poslu, komisionar ne odgovara za treće lice. Kad je komisionar sa znanjem komitenta prodao stvar na poček ili kupio stvar pod nekim pravnim teretom, ili zaključio distancioni, ili terminski posao, po dispozitivnim pravilima, on ne odgovara za urednost ispunjenja obaveze trećeg lica.
- Posebnim sporazumom može se navedeni režim odgovornosti komisionara pojačati. Može on preuzeti i takvu obavezu da garantuje komitentu da će izvršiti nalog, i sklopiti ugovor, i da će treće lice, njegov saugovarač, izvršiti svoje obaveze. Može se, dakle, posebno utvrditi da će komisionar jamčiti za saugovarača koga izabere. Takav komisioni posao naziva se “del credere”, komision uz jamstvo za obavezu trećeg lica. Za jamstvo, da će treće lice ispuniti obavezu, komisionaru pripada posebna nagrada (del credere provizija).

- Klauzula “star del credere”, preuzimanje jemstva za obaveze trećeg saugovarača, posebno se ugovara. Može to biti u ugovoru o samom komisionom poslu, a može i odvojeno, posebnim sporazumom. Jasno je da kod ove vrste ugovora komitent ima prema komisionaru prava koja ima povjerilac prema jemcu. Komisionaru pripada veća provizija, koja može biti ugovorena, ili utvrđena propisom ili običajima. Komisionar odgovara solidarno sa svojim saugovaračem.
- Ima izvjesnih poslova za koje se pretpostavlja da za njih komisionar preuzima del credere, da jemči za trećeg saugovarača, iako to nije izričito ugovoreno. Već je opšteprihvaćeno da postoji komision del credere ako se za posao ugovori provizija dva puta veća od propisane, odnosno uobičajene. Ovo rješenje ne postoji u Zakonu o obveznim odnosima.

- **2. Konsignacija**

- Konsignacija je takav komisioni posao u kome se ugovara da komitent šalje komisionaru robu na stovarište, a komisionar mu otvara kredit na podlozi primljene robe, ili mu isplaćuje unaprijed dio cijene. Komisionar prima u prodaju robu koja ostaje u komitentovoj svojini, iako je dao dio cijene u kreditu ili, rjeđe, u gotovu, kao avans. Kredit se daje, po pravilu, u iznosu nižem od vrijednosti robe u konsignaciji (obično 60-90%), da bi se komisionar kao konsignator obezbijedio u slučaju pada cijene.
- Kad komisionar proda robu koja mu je data u konsignaciju, iz postignute cijene naplaćuje prvenstveno iznos kojim je kreditirao komitenta, kao i kamatu i ostale troškove. Ako je bilo više povjerilaca, koji reflektiraju na naplatu iz postignute cijene, komisionar ima pravo prvenstvene naplate svih svojih potraživanja. Dok robu ne preda, komisionaru pripada pravo zaloge čak i kad roba nije u njegovim rukama, kad se nalazi u carinskom ili u nekom drugom skladištu, ili je kod vozara, na putu. Pravo zaloge ima za iznos svih potraživanja, a ne samo za glavnica. Konsignacioni posao je čest kod robe koja ima veliku vrijednost po jedinici (npr. automobili, mašine) i kod robe iz uvoza.

- **VI - PRESTANAK UGOVORA**
- **1. Opšta pravila**
- Ugovor o komisionu može prestati na načine koji su poznati i kod drugih pravnih poslova. To su: sporazuman raskid, objektivna nemogućnost ispunjenja obaveza - naročito na strani komisionara, prestanak subjektiviteta komisionara, budući da se radi o ugovoru intuitu personae, protek vremena na koje je ugovor zaključen, te uredno ispunjenje posla.
- Izloženi načini prestanka podvrgnuti su opštim pravilima obligacionog prava. Isto važi i za posljedice prestanka ugovora u pojedinim slučajevima.

- **2. Opoziv i otkaz naloga**

- Opoziv naloga vrši komitent, a otkaz komisionar. Uslovi pod kojima se to može učiniti i posljedice raskida jednostranom izjavom volje su uređene pravilima koja važe za ugovor o nalogu. Ona stoga važe i kod drugih ugovora o uslugama u prometu robe i usluga. No, za razliku od njih, komisijon nema posebnih pravila za ove situacije. Odredbe ugovora o nalogu ovdje se neposredno primjenjuju kao supsidijaran izvor.
- Nalogodavac (komitent) u principu uvijek ima pravo da odustane od ugovora. Ako za odustanak nije bilo osnovanih razloga, komitent duguje komisijonaru odgovarajući dio naknade za učinjeni trud i naknadu štete (član 765). I nalogoprimac (komisijonar) može uvijek odustati od ugovora, iako stilizacija člana 766. ZOO u tom pogledu nije potpuno jasna. Ukoliko otkáže nalog u nevrjeme i to učini bez osnovanog razloga, duguje komitentu naknadu štete koju ovakav otkaz prouzrokuje. Šta se smatra otkazom “u nevrjeme” i koji razlozi nisu “osnovani”, faktičko je pitanje. Treba uzeti da je otkaz dat “u nevrjeme” ako onemogućava, ili bitno otežava komitentu da postigne one ekonomske ciljeve radi kojih je angažovao komisijonara. Bez obzira na to kako se može kvalifikovati otkaz, komisijonar je dužan i nakon otkaza obavljati one poslove iz ugovora koji ne trpe odgađanja. To mora činiti sve dok nalogodavac ne bude mogao po redovnom toku stvari preuzeti brigu o njima. Komitent to najčešće čini angažovanjem drugog komisijonara.

Literatura

Trifković, Simić, Trivun:

Poslovno pravo - ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2004.godine, str.135-152.